

Mgr. Andrea Hudáková, Ph.D.: Koncepce Ústavu jazyků a komunikace neslyšících FF UK pro období 1. 1. 2015–31. 12. 2017

(dle Opatření děkana FF UK č. 16/2006 – zásady pro nominaci, jmenování a funkční období vedoucích základních součástí Filosofické fakulty UK)

Charakteristika ústavu

Ústav jazyků a komunikace neslyšících je ústavem velmi mladým. Vznikl k 1. 11. 2013 oddělením od Ústavu českého jazyka a teorie komunikace. Do nového ústavu tehdy přešlo 12 pedagogů (celkem 8,5 úvazku), kteří v ÚČJTK působili zejména v oboru Čeština v komunikaci neslyšících (akreditován r. 1997, realizován od r. 1998); vedením ústavu byla do 31. 12. 2014 pověřena dr. Andrea Hudáková. Kromě činnosti pedagogické, vědecké a osvětové se obor Čeština v komunikaci neslyšících již tehdy věnoval též zajišťování služeb pro neslyšící, nedoslýchavé a ohluchlé studenty celé fakulty. Když byly k 1. 2. 2014 do ÚJKN převedeny dvě pedagožky tehdejší Mediatéky Jazykového centra FF UK, rozšířila se činnost ústavu ještě o výuku angličtiny neslyšících, nedoslýchavých a ohluchlých studentů napříč celou univerzitou.

ÚJKN je jediným pracovištěm zabývajícím se lingvistikou znakových jazyků a oborem Deaf Studies v České republice. Jeho odborný a pedagogický záběr je velmi široký: vedle lingvistiky také kultura a komunita Neslyšících, historie Neslyšících, výchova a vzdělávání neslyšících, tlumočení mezi českým znakovým jazykem a češtinou + praktický jazyk: český znakový jazyk, psaná čeština pro neslyšící, angličtina pro neslyšící, poskytování služeb pro neslyšící, nedoslýchavé a ohluchlé studenty.

Pracoviště s takovým zaměřením a s tak širokým portfoliem činností je unikátní i v rámci středoevropského regionu.

Oblast personálního rozvoje

Personální oblast patří k nepříliš silným stránkám ústavu, zvl. pokud jde o poměr akademických a THP pracovníků. Aktuálně je v ÚJKN zaměstnáno 16 interních zaměstnanců, celkem 10,75 úvazků:

- AP4: 1 profesorka; úvazek 0,75 (z toho 0,25 v projektu realizovaném v ÚČJTK; výuku zajišťuje i pro ÚČJTK),
- AP3: 1 docentka; úvazek 1,0 (výuku zajišťuje i pro ÚČJTK),
- AP2: 2 pedagožky s titulem Ph.D.; každá z nich úvazek 1,0,
- AP1: 7; celkem úvazek 3,5
 - 1 pedagožka s titulem PhDr., úvazek 0,5 (na druhou polovinu úvazku zaměstnána v ÚČNK),
 - 5 pedagožek s titulem Mgr. (z toho dvě na MD/RD), celkem úvazek 2,5 (z toho 0,5 úvazku tlumočení),
 - 1 pedagožka s titulem Mgr.; úvazek 0,5 – zčásti věnující se výuce, zčásti koordinaci služeb pro neslyšící, nedoslýchavé a ohluchlé studenty FF UK,
- THP: 5; celkem úvazek 3,5
 - 1 instruktor výuky s titulem Bc.; úvazek 0,5,
 - 1 instruktorka výuky bez titulu, momentálně ve 3. roč. bakalářského studia oboru Čeština v komunikaci neslyšících; úvazek 1,0,

- 1 instruktorka výuky s titulem Bc., momentálně ve 4. roč. navazujícího magisterského studia oboru Čeština v komunikaci neslyšících; úvazek 1,0 – vyučující tlumočnických předmětů a tlumočnice,
- 1 instruktorka výuky s titulem Mgr.; úvazek 0,5 – tlumočnice,
- 1 sekretář a tajemník; úvazek 0,5.

Nízký počet profesorů a docentů na jedné straně a vysoký počet THP pracovníků na straně druhé je zčásti daný charakterem činností ústavu, tj. nejen pedagogickou a vědeckou činností, ale i poskytováním služeb neslyšícím, nedoslýchavým a ohluchlým studentům, zčásti také snahou zaměstnávat neslyšící pedagogy, rodilé mluvčí českého znakového jazyka a nositele kultury českých Neslyšících (nyní 3; celkem 2,5 úvazku), pro něž je bohužel český vzdělávací systém stále „méně průchodný“ než pro jejich vrstevníky.

Nicméně nelze zastírat, že ne dost uspokojivé posuny v kariérním postupu učitelů jsou slabou stránkou ústavu. Situace je o to vážnější, že v říjnu 2016 se chystá odejít do důchodu prof. Macurová. Tím ústav přijde o dosud jediného člena s titulem prof. a navíc je ohrožena kontinuita ve výuce a výzkumu lingvistiky znakových jazyků.

Proto se jako nezbytné jeví zahájení jmenovacího řízení doc. Vaňkové a habilitačního řízení dr. Okrouhlíkové a dr. Hudákové v perspektivě 1–2 let. Stejně tak důležité je rychlé dokončení doktorského studia kol. Richterové a Hynkové Dingové a zahájení (v r. 2015) doktorského studia Mgr. Zbořilové a Mgr. Novákové. Mou snahou bude také co nejrychlejší splnění kvalifikačních předpokladů dosavadních instruktorů výuky (Bc. Peškové, Bc. Fritze a kol. Čihákové) nutných pro zařazení jako AP. Oblast lingvistiky znakových jazyků (a lingvistiku obecně) bude zřejmě nutno posílit zaměstnáním nového pracovníka (alespoň na částečný úvazek), protože současní pracovníci nebudou pravděpodobně schopni pokrýt ji v potřebném rozsahu.

Personální rozvoj ÚJKN bude patřit k mým prioritám. A to i s vědomím toho, že jde o velmi složitou záležitost, neboť: a) kvůli jedinečnosti oboru v rámci ČR je mnohé pozice možno obsazovat pouze absolventy oboru, což je velmi omezený, uzavřený a vzájemně propojený okruh osob (k 1. 10. 2014: 87 absolventů s titulem Bc. a 20 s titulem Mgr.); b) mzdy jsou v porovnání s konkurenčními pracovišti naprosto neatraktivní (např. v porovnání s MU v Brně).

Interní pedagogy ÚJKN doplňují pedagogové z ÚČJTK, kteří zajišťují výuku některých bohemistických předmětů oboru Čeština v komunikaci neslyšících (v tomto semestru doc. Adam, doc. Saicová Římalová), a externisté. Ti jsou aktuálně čtyři: dr. Schifferová zajišťuje pro ÚJKN výuku Filozofie (v rámci předmětů společného základu bakalářského studia), Mgr. Hejlová a dr. Quinn Novotná zajišťují výuku angličtiny pro neslyšící, nedoslýchavé a ohluchlé studenty napříč celou univerzitou a Mgr. Kováčová tzv. páteční přednášky pro veřejnost realizované jako povinně volitelný předmět Problematika hluchoty: Aktuální otázky. Do vědecké činnosti ústavu se externí spolupracovníci – až na malé výjimky – nezapojují. V horizontu r. 2015–2016 vidím jako žádoucí pokračování personální stabilizace nedávno vzniklého ústavu, včetně personálního posílení interními učiteli pro výuku předmětů angličtina pro neslyšící, nedoslýchavé a ohluchlé studenty a intenzivního hledání finančních zdrojů, které by umožnily rozšíření nabídky povinně volitelných předmětů vyučovaných externisty (včetně neslyšících pedagogů).

Dále ÚJKN spolupracuje s externími tlumočníky (momentálně čtyřmi) a přepisovateli (momentálně osmi). Ti všichni jsou hrazeni z rozpočtu na služby pro neslyšící, nedoslýchavé a ohluchlé studenty a nezapojují se do pedagogické ani vědecké činnosti ústavu. Tento stav považuji za vyhovující.

Rozvoj pedagogické činnosti

Zatímco personální oblast lze vnímat jako oblast, v níž má pracoviště mezery, v pedagogické činnosti je ústav úspěšný (viz např. dlouhodobě příznivé výsledky evaluací) a v mnohém inovativní: interní i externí neslyšící pedagogové – rodilí mluvčí českého znakového jazyka a nositelé kultury Neslyšících, společná výuka neslyšících a slyšících pedagogů, malé výukové skupiny, velké množství exkurzí a hostů ve výuce, praxe (komunikační/pedagogické, tlumočnické, odborné), inovace výuky (např. tři úspěšné projekty v rámci vnitřní soutěže FF UK o rozvojové prostředky na rok 2015). V následujících třech letech chci navázat na dosavadní kvalitní pedagogickou činnost ústavu a nadále ji zlepšovat (s přihlédnutím k praxi obdobných tuzemských, ale i zahraničních institucí).

Od r. 2002 jsou v oboru Čeština v komunikaci neslyšících každoročně přijímáni studenti do bakalářského studia (poprvé otevřeno 1998, pak 2000) a od r. 2012 pravidelně každý druhý rok do navazujícího magisterského studia (poprvé otevřeno 2004, pak 2005, pak 2010). Tuto periodicitu plánuji zachovat.

Profil absolventů oboru je v ČR zcela jedinečný (tlumočníci čeština-český znakový jazyk, pedagogové vycházející z kulturně lingvistického – nikoli speciálně pedagogického – pohledu na hluchotu, lingvisté znakových jazyků atd.). Proto velmi dobře nacházejí uplatnění v praxi, a to i přesto, že příslušná legislativa s absolventy s tímto profesním zaměřením často vůbec nepočítá. Budu proto podporovat dosavadní úsilí pracovníků ústavu změnit stávající legislativní stav tak, aby byl k absolventům oboru vstřícnější, aktuálně jde např. o novelizaci školského zákona (definování místa uživatelů českého znakového jazyka v našem vzdělávacím systému, implementaci výuky češtiny pro neslyšící jako cizího jazyka, vymezení činnosti a postavení tlumočnicků pro neslyšící ve vzdělávání), zavedení tlumočnicků pro neslyšící do Národní soustavy kvalifikací atd. Pokud se podaří tyto změny prosadit, může to mít pozitivní vliv i na počet a kvalitu uchazečů a motivovanost studentů studium úspěšně dokončit.

Aktuálně probíhá reakreditační proces u bakalářského studia (jedno- i dvouobor), úspěšně byl reakreditován jednoobor navazujícího magisterského studia (do 1. března 2019) a nově probíhá akreditace dvouoborového navazujícího studia. V oblasti akreditací se v horizontu tří let – kromě zahájení přípravy dalších reakreditací stávajících oborů – jeví jako žádoucí: a) reagovat na situaci v oblasti tlumočení čeština-český znakový jazyk, pravděpodobně podáním žádosti o rozšíření akreditace bakalářského studia o dvouobor Čeština v komunikaci neslyšících -Tlumočení (ve spolupráci s ÚTRL), jednalo by se o jediný takto zaměřený vysokoškolský obor v ČR; b) reagovat na neprodloužení akreditace oboru Čeština v komunikaci neslyšících v rámci CŽV Učitelství pro střední školy (v r. 2014), současné vedení ústavu intenzivně hledá řešení této situace spolu s vedením Katedry psychologie a Katedry pedagogiky FF UK a v tomto úsilí plánuji pokračovat. Je možné, že vývoj v oboru bude natolik dynamický, že ke konci tříletého období nazraje čas k podání dalších (re)akreditací (např. stále palčivá je otázka absence speciálně pedagogické kvalifikace absolventů oboru Čeština v komunikaci neslyšících, jež je dle nyní platné legislativy požadována po všech vzdělavatelích neslyšících, nedoslýchavých a ohluchlých žáků).

Velmi pozitivně hodnotím současnou aktivní práci s uchazeči a studenty: pravidelné schůzky vedení ústavu se studenty, jež jsou cenným zdrojem studentské zpětné vazby, podporu internacionální studentské mobility (zejm. v rámci programu Erasmus+), podporu studentských seminárních projektů, zapojování studentů do projektů ústavu, podporu studentů při podávání žádostí o studentské projekty a granty, uspořádání Mezinárodní letní školy znakových jazyků (v srpnu 2014), realizaci výstavy Čeští

Neslyšící: 1814–2014 (vernisaž v srpnu 2014), zapojení ústavu do projektů 24 hodin s FF UK, Léto s FF UK, Open Square, návštěvy studentů a pedagogů ÚJKN ve středních školách pro sluchově postižené, přípravné kurzy pro neslyšící zájemce o studium. Obdobně kladně nahlížím osvětovou a popularizační činnost členů ústavu a studentů oboru, např. formou zapojení do U3V, Dětské univerzity – Hledá se Sofie, popularizačního a osvětového působení směrem k laické i odborné (zvl. speciálně pedagogické) veřejnosti i směrem ke komunitě českých Neslyšících. Všechny tyto aktivity hodlám i nadále podporovat.

Rozvoj vědecké činnosti

Přes nepopíratelné úspěchy na odborném poli musím bohužel konstatovat, že odborná a publikační činnost některých pracovníků ÚJKN je nedostatečná až nulová. Existující publikační výstupy jsou navíc mnohdy spíše popularizačního charakteru, mnohé publikace jsou – se zřetelem k potřebám komunity českých Neslyšících – realizovány v komunitním tisku. Jsem si vědoma toho, že tento stav je částečně způsoben převahou pedagogických aktivit v rámci pracovního vytížení jednotlivých pracovníků. Přestože při současném stavu financování ústavu není možné snížit podíl výuky u jednotlivých pracovníků, budu apelovat na zvýšení odborné a publikační aktivity všech pracovníků, jejichž činnost na tomto poli není dosud dostatečně intenzivní. Předpokládám přitom přímou úměru mezi zvýšením publikační a odborné aktivity a zlepšením kvalifikačního profilu ústavu. (Abych alespoň částečně uvolnila členům ústavu ruce, převedla jsem velkou část „ústavní agendy“ na sekretáře a tajemníka ústavu, čímž jsem členy ústavu oprostila od „provozních povinností“, které v mnohých ústavech FF UK leží právě na bedrech jejich členů. Současný stav míním zachovat.)

V důsledku omezených finančních prostředků na akademickou mobilitu je ústav poměrně málo aktivní na poli mezinárodní spolupráce. Ta je pro nás přitom velmi důležitá: jednak proto, abychom získávali zkušenosti ze zahraničí, jednak abychom rozšířili počet potenciálních uchazečů při obsazování některých pracovních pozic, a díky tomu zároveň směřovali k internacionalizaci ústavu/oboru. Proto jako důležité vidím využívání současných mezinárodních smluv v rámci učitelské mobility v programu Erasmus+ a snahu o rozšiřování mezinárodní spolupráce.

Pokračování v započatých vědeckých a odborných iniciativách a hlavně jejich rozšiřování a rozvoj, včetně zapojování do mezinárodních grantových a projektových výzev, pokládám za jednu z priorit ústavu. K odborným oblastem, kterými se dosud pracovníci ÚJKN zabývali, bych v budoucnu ráda přiřadila přípravu korpusu autentické komunikace v českém znakovém jazyce (koncepce technické podpory ve spolupráci s ÚČNK; spolupráce se zahraničními institucemi vytvářejícími korpusy znakových jazyků, např. s univerzitami ve Varšavě a v Hamburku), popř. zahájení prací na referenčních úrovních – dle Společného evropského referenčního rámce – pro český znakový jazyk (včetně pedagogických aplikací). To vše ale vyžaduje intenzivní a produktivní zapojení neslyšících kolegů, mluvčích českého znakového jazyka (s dostatečnou kvalifikací).

Výhled dalších oblastí rozvoje základní součásti

Podstatnou součástí činnosti ÚJKN je zajišťování služeb pro neslyšící, nedoslýchavé a ohluchlé studenty FF UK v Praze: tlumočení čeština-český znakový jazyk, písemný záznam mluvené řeči v reálném čase, zápisy z výuky (součinnost studentů-zapisovatelů a pedagogů), zakoupení a půjčování techniky (tablety, FM systémy), metodická podpora pro vyučující neslyšících studentů, výuka angličtiny, výuka češtiny a jazyková podpora při psaní studentských kvalifikačních prací, překlady webových stránek do českého znakového jazyka, kurzy českého znakového jazyka pro slyšící studenty napříč UK, kurzy

českého znakového jazyka pro pedagogy ÚJKN a pro THP pracovníky FF UK. To vše přispívá k bezbariérovosti fakulty pro neslyšící, nedoslýchavé a ohluchlé studenty a tím k dobrému obrazu fakulty u široké veřejnosti. Tyto aktivity plánuji nadále podporovat a rozvíjet.

Na FF UK – stejně jako na ostatních fakultách UK – je zřízena funkce kontaktní osoby pro studenty se speciálními potřebami. Tento post zastává dr. Čáp z Katedry psychologie. Pokud jde o neslyšící, nedoslýchavé a ohluchlé studenty FF UK, činnosti spadající do kompetence kontaktní osoby zajišťuje z velké části dr. Hudáková z ÚJKN (k 1. 10. 2014 je těchto studentů na FF UK 26, z toho 17 v oboru Čeština v komunikaci neslyšících). Vlastní zajišťování služeb, jejich koordinaci a administraci má na starosti Mgr. Slánská Bímová z ÚJKN. Funkci koordinátorky služeb pro neslyšící, nedoslýchavé a ohluchlé studenty FF UK vykonává spolu s činností výukovou a odbornou. Vzhledem k stále narůstajícímu rozsahu koordinátorské agendy se budu zasazovat o to, aby se Mgr. Slánská Bímová od r. 2015 věnovala pouze koordinaci služeb. Věřím, že tento krok přispěje k dalšímu zkvalitňování stávajících služeb a rozšiřování jejich nabídky.

V této části se stručně zmíním ještě o dvou bodech: ÚJKN v současnosti působí jednak v místnostech sdílených s ÚČJTK (P020, P021 a P026; pracovny, v nichž ale probíhá výuka), jednak v místnostech po bývalé Mediátorce Jazykového centra (P0421, P0422, P0423; sekretariát, učebny). Na r. 2015 je naplánována rekonstrukce, jejímž výsledkem by mělo být výrazné zlepšení prostorového a technického zázemí ústavu. Věřím, že se tyto změny pozitivně odrazí i na odborné práci ústavu (např. díky ateliéru, v němž bude možno pořizovat a dále zpracovávat kvalitní záznamy komunikace v českém znakovém jazyce).

Ve vedení ÚJKN (a před tím od r. 2011 ve vedení oboru Čeština v komunikaci neslyšících v rámci ÚČJTK) jsem usilovala o transparentnost vztahů, pozic a kroků mezi členy ústavu a mezi členy ústavu a studenty. V tom hodlám pokračovat, a to i díky informačně bohatému webu ústavu a ústavnímu facebookovému profilu.

Závěr

Mou vizí pro r. 2017 je Ústav jazyků a komunikace neslyšících jako ústav personálně stabilizovaný, s vyváženým poměrem činností, přičemž vyváženosti chci dosáhnout udržením a rozvojem stávající kvality pedagogické práce a práce na poli poskytování služeb neslyšícím, nedoslýchavým a ohluchlým studentům FF UK a výrazným zlepšením v oblasti personální a odborné/vědecké.

V Praze 19. 11. 2014

Mgr. Andrea Hudáková, Ph.D.